తోడు

సాయంత్రం ఐదు గంటలు దాటింది. ఆఫీసులో అందరూ వెళ్ళిపోయారని ప్యూను వచ్చి చెబితే తప్పనిసరై లేచాడు గంగాధరం. నెమ్మదిగా చీకట్లు ముసురుకుంటున్నాయి. ఆ చీకట్లను చూస్తుంటే ఎక్కడలేని దిగులు మనసు నిండా ముసురుకుంది గంగాధరానికి. బిక్కముఖంతో ఆ చీకట్లను చూస్తూ అలాగే నుంచున్నాడు.

'ఇంటికి ఎందుకెళ్లాలి? ఇంట్లో దుమ్మూ, బూజూ తప్ప ఏముందని? తాళం తీసుకుని ఇంట్లోకి వెళ్లి ఒక్కడే కాఫీ పెట్టుకుని తాగడం అనే భయంకర క్షణాలను అనుభవించడానికి పనిగట్టుకుని వెళ్లటం ఎందుకు? ఆ కాఫీ ఏదో హొటల్లో సర్వర్ తెచ్చిపెడితే పదిమంది మధ్యలో కూర్చుని తాగితే పోదూ?'

నెల రోజులనుంచీ నడుస్తున్నట్లుగానే ఆ రోజు కూడా ఆఫీసు నుంచి హొటలుకు నడిచాడు.

సాయంత్రం వేళ. హొటలు కిటకిటలాడుతోంది. పది నిమిషాలపైన నిలబడితేగాని సీటు దొరకలేదు. అదైనా ఓ జంటకు ఎదురుగా ఉన్న సీటు. గంగాధరం వెళ్లి కూచుంటే వాళ్లు ఇబ్బందిగా ముఖాలు పెట్టారు. 'కాళ్లు పీకుతున్నాయి బాబూ. నేనేం చెయ్యలేను' అనుకుంటూ సీట్లో కూలబడి మంచినీళ్లు తాగాడు. అప్పుడు చుట్టూ చూశాడు. అంతా హడావిడిగా ఉంది. ఆ కోలాహలాన్ని చూస్తున్నకొద్దీ గంగాధరం ఒంటరితనం పెరిగి పోయింది. తన కాయమంతటితో, కాలమంతటితో ఒంటరితనాన్ని పూర్తిగా అనుభవిస్తూ టిఫిన్ తిని, కాఫీ తాగేశాడు. పార్కులో ఓ చెట్టుకింద రెండు గంటల కాలాన్ని ఆలోచనలకు ఆహుతిచ్చి మెల్లిగా ఇల్లు చేరాడు.

ఆరంతస్తుల అపార్ట్‌మెంట్‌లో మూడవ అంతస్తులో గంగాధరం ఫ్లాట్. 'ఇప్పుడు ఒక్క నిమిషంలో ఇంట్లో పడిపోయి ఏంబావుకోవాలి గనక' అనుకుని లిఫ్టువైపు వెళ్లకుండా మెట్లు లెక్కపెడుతూ యాభై మెట్లనూ మెల్లిగా ఎక్కాడు. ఇక తప్పదన్నట్లు తలుపు తాళం తీయబోతుంటే, పక్క ఇంట్లోంచి ఏడుపు వినపడింది.

ఏమయిందా అని అటువైపు హడావిడిగా నడిచాడు.

పక్కింట్లో జనం నిండుగా మూగి ఉన్నారు.

వాళ్లందరినీ తోసుకుంటూ ముందుకెళ్లాడు గంగాధరం.

ఆ ఇంటావిడ విజయలక్ష్మి ఏడుస్తోంది. కాసేపటికి చుట్టుపక్కల వాళ్లవల్ల విషయం అర్థమయింది.

విజయలక్ష్మి భర్త రాఘవరావు స్కూటర్ యాక్సిడెంటయి రోడ్డుమీద అప్పటికప్పుడు ప్రాణం విడిచాడట.

విజయలక్ష్మిని చూస్తే జాలేసింది గంగాధరానికి.

'ఈ ఫ్లాట్‌లలో వాళ్లకేదో శని పట్టినట్లుందేమిటి? రెండు నెలల క్రితం తన భార్య సుశీల బ్లడ్ కేన్సర్‌తో మరణించింది. కేన్సర్ అని బైటపడ్డ నెలకే మరణించింది. ఇప్పుడీ అఘాయిత్యం!

విజయలక్ష్మిని చూస్తూ గంగాధరం చెమర్చిన కళ్లు తుడుచుకున్నాడు.

ఇద్దరి ఇళ్లూ పక్కపక్కనే కాదు. గంగాధరం కుటుంబానికీ, రాఘవరావు కుటుంబానికీ చాలా పోలికలున్నాయి. ఇద్దరిదీ ఇంచుమించు ఒకే వయసు. రాఘవరావు బ్యాంక్ ఆఫీసర యితే, గంగాధరం ఎల్.ఐ.సి.లో ఆఫీసరు. ఒకే హోదా, ఒకే జీతం. విజయలక్ష్మి ఒక ప్రైవేట్ స్కూల్లో టీచరుగా చేస్తుంటే, సుశీల ఒక ప్రైవేట్ కంపెనీలో పనిచేసేది. ఇద్దరూ రెండేళ్లనాడు ఈ అపార్ట్‌మెంట్‌లో ఫ్లాట్స్ కొనుక్కున్నారు. గంగాధరం వెంటనే సొంత ఇంట్లో చేరాడుగానీ, రాఘవరావు ఏడాదిపాటు అద్దెకిచ్చి పోయినేడాదే చేరాడు. ఈ సంవత్సరంలో రెండు కుటుంబాల మధ్యా ఒక మాదిరి పరిచయం ఏర్పడింది. ఒకరి వివరాలు ఒకరికి తెలుసు. అత్యవసరమైన చిన్నచిన్న సాయాలు చేసుకునేవారు. ఆడవాళ్ల మధ్య కూడా కాస్త స్నేహం కుదిరింది. తమ భర్తల దగ్గర అవతలివారిని విమర్శించకుండా రెండు మంచిమాటలు చెప్పగల సంస్కారం ఇద్దరిలోనూ ఉండడం వల్ల, ఒకరిని చూసి ఒకరు కపటం లేకుండా నవ్వుకునే వారు. ఇద్దరూ ఉద్యోగస్తులవటంతో స్నేహం పెరగటానికి కావలసినంత ఖాళీ దొరకలేదు. పైగా, సుశీల అనారోగ్యం. రాఘవరావుకి ఇద్దరు కొడుకులు. ఒకడు బెంగుళూరులో, మరొకడు త్రివేండ్రంలో ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. ఇద్దరికీ పెళ్లిళ్లయ్యాయి. పిల్లలు కూడా ఉన్నారు. గంగాధరానికి ఒక కూతురూ, ఇద్దరు కొడుకులు. ఇద్దరు కొడుకులూ మంచి ఉద్యోగాలలో స్థిరపడి పెళ్లిళ్లు చేసుకున్నారు. కూతురు శ్యామలకు కూడా పోయినేడాది పెళ్లిచేశాడు. గంగాధరానికి ఇంకా మనవలూ, మనవరాళ్లూ లేరు. ఇద్దరికీ ఇంకో నాలు గేళ్లు సర్వీసుంది. ఇంతలో రాఘవరావుకు ఇలా మృత్యువు ముంచుకొచ్చింది.

విజయలక్ష్మి పరిస్థితి చూస్తే గంగాధరానికి చాలా దిగులనిపించింది. ఒంటరి బతుకు ఎంత కష్టమో అతనికి అనుభవంలో తెలుస్తూనే ఉంది.

"తను మగాడు కాబట్టి ఎలాగో నెట్టుకొస్తున్నాడు. పాపం, ఆడది ఒంటరిగా ఎలా నెగ్గుకురాగలదు? మగాడైనా తనకెంత దుర్భరంగా ఉందీ ఒంటరితనం? పిల్లలు ఈ నాలుగేళ్లూ సెలవుపెట్టిగానీ, వెంటనే రిటైరైగానీ తమ దగ్గరకు రమ్మంటారుగానీ, తనకిష్టం లేదు. వెళ్లాక నాలుగు నెలలు గడవగానే ఆ కోడళ్లు- ఈ ముసలాయనకు ఎన్నాళ్లు చేయాలీ సేవలన్నట్టు చూస్తారు. తప్పుదు. అది మానవ స్వభావం. వాళ్లను తప్పు పట్టటం కాదు. ఊరికే పనీపాటూ లేకుండా కూచుంటే తోచి చావదు. సుశీల గుర్తుకొచ్చి ఏడుపొస్తుంది. అస్తమానం ఏడుపు

ముఖంతో కూచునే తనను కోడళ్లు ఎంతకాలమని ఆదరంగా, ప్రేమగా చూడగలరు? అది జరిగే పని కాదు" అనుకుని ఉద్యోగం చేస్తూనే ఉన్నాడు గంగాధరం.

'ఇప్పుడీవిడ పిల్లల దగ్గరకు వెళ్లిపోతుంది కాబోలు. ప్రైవేటు స్కూల్లో ఉద్యోగం. వాలంటరీ రిటైర్మెంటు కుదరదు. వదిలేసుకు వెళ్లాల్సిందే' జాలిగా చూశాడు. విజయలక్ష్మి ఏడుపు ఎంతకూ ఆగటం లేదు. పిల్లలు వచ్చేసరికి తెల్లవారిపోతుంది. జనం నెమ్మదిగా తమతమ పనులకు వెళ్లిపోతున్నారు. చివరికి బాగా సన్నిహితులు పదిమంది మిగిలారు. వాళ్లతో ఆ మాటా ఈ మాటా మాట్లాడి నడుం నొప్పేస్తుంటే లేచి తన ఇంట్లోకి వచ్చేశాడు గంగాధరం. రెండు నిద్రమాత్రలు వేసుకుని పడుకున్నాడు.

పదిహేను రోజులు గడిచాయి. రాఘవ పిల్లల్ని ఒకసారి పలకరించడం మినహా గంగాధరం మళ్లీ వాళ్లింటికి వెళ్లలేదు. ఆ రోజు రాఘవరావుకు పెద్దకర్మ చేశారు. గంగాధరాన్ని కూడా పిలిచారు. అతను వెళ్లేసరికి చివరి బంతి లేస్తోంది. రాఘవరావు పెద్దకొడుకు అశోక్‌తో మాట్లాడుతూ గంగాధరం ఒక్కడే ప్రత్యేకంగా భోజనం చేశాడు. రాఘవరావు ఇన్సూరెన్స్ డబ్బు సాధ్యమైనంత త్వరగా వచ్చేలా చేస్తానని మాటిచ్చాడు.

భోజనం పూర్తయ్యాక హాల్లోకి వచ్చి కూర్చుంటే, అశోక్ "అమ్మా" అంటూ విజయలక్ష్మిని పిలిచాడు. విజయలక్ష్మి వచ్చింది.

ముందు విజయలక్ష్మిని తలెత్తి చూడటానికి భయపడ్డాడు గంగాధరం. బొట్టు అదీ తీసేసి ఎలాగో ఉంటుందనుకున్నాడు. తీరా చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు.

విజయలక్ష్మిలో ఏ మార్పూ లేదు. బొట్టూ అలాగే ఉంది. మెళ్లో ఎప్పుడూ ఉన్నట్లే బంగారు గొలుసూ, నల్లపూసల గొలుసూ, చేతికి ఎర్రటి గాజులు - అంతా మామూలుగానే ఉంది.

గంగాధరం ఎందుకోగానీ, పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచాడు.

"మా అమ్మని మాతో రమ్మంటే రానంటోందండీ" అన్నాడు అశోక్.

చిన్న కొడుకు ప్రసాద్ కూడా వచ్చి కూచున్నాడు.

"ఇప్పుడు సెలవు పెడితే స్కూల్లో పిల్లలకు ఇబ్బంది కదండీ. మరో నాలుగు నెలల్లో వేసవి సెలవులు రానే వస్తాయి. అప్పుడు వస్తానంటున్నానండీ. ఏదో ఓ పనిలో పడి దిగులు మర్చిపోవాలిగానీ, అక్కడికెళ్లి తీరిగ్గా కూర్చుని ఏడవటం మంచిదంటారా?" అంది విజయలక్ష్మి.

"ఔను. తీరిక మంచిది కాదు. నేను అనుభవం మీద చెబుతున్నాను. మీ అమ్మకు ఎలా ఇష్టంగా ఉంటే అలాగే ఉండనివ్వండి" అన్నాడు గంగాధరం.

విజయలక్ష్మి కూడా పిల్లల దగ్గరకు వెళ్లకపోవటంతో తన నిర్ణయం మంచిదైనట్లూ, దానికి బలం వచ్చినట్లూ అనిపించింది గంగాధరానికి.

పది రోజుల తర్వాత విజయలక్ష్మి కొడుకులిద్దరూ కుటుంబసమేతంగా వెళ్లిపోయారు.

విజయలక్ష్మి ఒంటరితనాన్ని ఎలా ఎదుర్కొంటుందో చూడాలన్న ఆరాటంతో పది రోజులుగా రోజూ పెందలాడే ఇంటికివస్తున్నాడు గంగాధరం. తనలాగే ఒక్కత్తే బాల్కనీలో లైటన్నా

వేసుకోకుండా కూర్చుండి పోతుందేమోననుకున్నాడు. విజయలక్ష్మి బాల్కనీలోకి యథాలాపంగా వచ్చి వెళ్లేదేగాని కూచునేది కాదు. ఇంటికి ఎవరూ స్నేహితులన్నా వస్తున్నట్లు లేరు. "ఎలా కాలక్షేపం చేస్తోందీవిడ?" అనుకున్నాడు.

ఓ రోజు ఉదయాన్నే వెళ్లి "ఏమన్నా సాయం కావాలంటే మొహమాటం లేకుండా అడగండి" అని చెప్పి వచ్చాడు.

కానీ, తర్వాత పదిహేను రోజులు గడిచినా విజయలక్ష్మి ఏమీ అడగలేదు.

ఆ రోజు విజయలక్ష్మి ఫ్లాట్ దాటి తన ఫ్లాట్‌కి వస్తుంటే లోపల్నుంచి సంగీతం లాంటిదేదో వినపడింది.

పిల్లలుగాని వచ్చారా అనుకుని కాలింగ్ బెల్ నొక్కాడు. విజయలక్ష్మి తలుపు తీసింది.

"రండి.. రండి" అని ఆహ్వానించింది.

"ఏం చేస్తున్నారు?" అడిగాడు గంగాధరం ఓ పక్కగా పరిచిన చాపమీద కొత్తగా మెరుస్తున్న వయొలిన్‌ని చూస్తూ.

"చిన్నప్పుడు నేర్చుకున్న సంగీతం ఎంతవరకూ జ్ఞాపకం ఉందో చూస్తున్నాను. ఇవాళే కొనుక్కొచ్చానిది. రేపట్నించి సంగీతం క్లాసులకు వెళ్దామని" నవ్వుతూ వయొలిన్ చేతికిచ్చింది.

దాన్ని ఎలా పట్టుకోవాలో కూడా తెలియని గంగాధరం వెంటనే తిరిగిచ్చేశాడు, చంటిపిల్లాడిని ఎత్తుకోవడం చేతగానివాడు తల్లికి తిరిగి ఇచ్చేసినట్లుగా.

"మంచినీళ్లు తాగుతారా?" అంటూ తీసుకురావటానికి లోపలకువెళ్లింది. హాలంతా పరికించాడు గంగాధరం. ఎక్కడా ఏ మార్పూ లేదు. రాఘవరావు ఉన్నప్పుడెలా ఉందో, ఇప్పుడూ అలాగే ఉంది- అందంగా, పరిశుభ్రంగా.

గాజుగ్లాసులో మంచినీళ్లతోపాటు చిన్న ప్లేటులో టిఫిన్ కూడా తెచ్చింది. టిఫిన్ తింటూ కుశల ప్రశ్నలు వేశాడు. మళ్లీ ఇంకోసారి ఏం సాయం కావాలన్నా అడగమని చెప్పాడు. కానీ, అతనికి తెలుస్తూనే ఉంది. సాయం కావాల్సింది ఆమెకు కాదు, తనకేనని.

టిఫిన్ తిని, చేతులు కడుక్కునే నెపంతో వంటింట్లోకి వెళ్లాడు. వంటిల్లు కూడా శుభ్రంగా, ఏ లోపం లేకుండా ఉంది. "ఈమె జీవితంలో ఏ లోటూ లేదా? రాఘవరావు మరణం వల్ల ఈమె జీవితంలో ఏ మార్పూ రాలేదా? సుశీల మరణంతో తన జీవితం తలకిందులైపోయిందే- రాఘవరావు మీద ఈమెకేం ప్రేమ లేదా?" అనుమానించాడు.

కానీ, హాల్లో రాఘవరావు ఫొటోకి అప్పుడే తెచ్చి వేసినట్లున్న విరజాజి పూలదండ- ఫొటో ఎదురుగా వాజ్‌లో అమర్చిన తాజాపూలూ, అతని వస్తువులన్నీ జాగ్రత్తగా దాచిన తీరూ చూస్తుంటే ప్రేమ లేదని అనుకోలేకపోయాడు. తన ఇంట్లో సుశీల ఫొటో దుమ్ము కొట్టుకుపోయి ఉంది మరీ! 'ఎక్కడుంది తేడా? ఆడమనిషి భర్త పోతే అనాథగా అలమటించాల్సింది పోయి నవ్వుతూ తిరుగుతూ సంగీతం నేర్చుకుంటోంది. ఇల్లు ఎప్పటిలాగే చక్కదిద్దుకుంటోంది. తను

మగరాయుడు- ఇలా దిక్కూమొక్కూ లేక ఇల్లు అరణ్యంలా తయారై, తిండికి ముఖం వాచి, అలనాపాలనా లేక అఘోరిస్తున్నాడు. తన ఇల్లు ఇలా ఉండటానికి కారణం సుశీలమీద దిగులా లేక ఆ పనులు చేతగాని అసమర్థతా?'

ఇవాళ పొద్దున్నే గుండీ ఊడని చొక్కా కోసం బీరువా అంతా గాలిస్తే ఒక్కటీ కనపడలేదు. ఎలాగో చివరి గుండీ ఊడిన చొక్కా వెతుక్కుని, గుండుసూది ఒకటి సంపాదించి పెట్టుకున్నాడు.

గుండీలు కుట్టాలని తను ఎప్పుడూ చొక్కాలను కుట్టించుకునే టైలర్ దగ్గరకు చొక్కాలను తీసుకెళ్లాడు. అతన్నేదో తను మహా హీనమైన పని చెయ్యమన్నట్టుగా ముఖం పెట్టి "కుదరదు సార్" అన్నాడు. అలాంటి షాపుల్లో గుండీలు ఊడితే, కుట్లుఊడితే రిపేర్లు చేసి పెట్టరట. ఎక్కడ చేస్తారో కనుక్కోవాలి. చొక్కాలన్నీ మళ్లీ ఇంటికి మోసుకొచ్చాడు.

ఇది జరుగుతున్నంతసేపూ సుశీల గురించి దిగులు పడుతూనే ఉన్నాడు. 'తనకు గుండీలు కుట్టడం వచ్చుంటే ఇవాళ సుశీలను అంతసేపు తలచుకునేవాడు కాదా? ఈవిడకు దిగులు లేకపోవడానికి ఈవిడకున్న సమర్థతే కారణమా? ఆడవాళ్లంతా అంతేనా?'

ఆలోచించగా, ఆలోచించగా ఆర్థికంగా ఇబ్బందులు లేని ఆడవాళ్లు భర్త చనిపోయినా, భార్య చనిపోయిన మగవాళ్లంత అనాథలు కారనిపించింది.

"వాళ్ల బతుకు వాళ్లు బతకగలరు. మగవాళ్లలా రోజువారీ జీవితంలో పరాధీనులుగా బతక్కపోవటం వల్ల వాళ్ల జీవితంలో తేడా రాదు. పైగా, పని తగ్గి సుఖపడతారు" అనుకున్నాడు.

సుశీల ఉండగా ఎంత సుఖం తనకు!

లేచేసరికి కాఫీ.

స్నానం చేసి వచ్చేసరికి వేడివేడిగా భోజనం.

మధ్యాహ్నం సుష్ఠుగా టిఫిను.

ఆఫీసులో ఎవరిమీద కోపం వచ్చినా సుశీల దగ్గర తిడితే తగ్గిపోయేది. సుశీల ఎవరితోనూ చెప్పదని నిశ్చింతతో తిట్టి బి.పి. తగ్గించుకునేవాడు. రాత్రిపూట కాళ్లు పీకుతుంటే విసుక్కోకుండా పట్టేది.

అన్నిటికి సుశీలమీదే ఆధారపడేవాడు. తనని అన్యాయం చేసి పోయింది.

ఏడుపొచ్చింది గంగాధరానికి.

ఆ ఏడుపులోనే ఏడుస్తోంది తనకోసమేనని, సుశీలకోసం కాదేమోననిపించింది.

"తన కష్టాలకు తనేడుస్తున్నాడా? సుశీల చచ్చి సుఖపడుతోందా? ఆడవాళ్లు తాము చచ్చిపోతే స్వర్గంలోనూ, భూమ్మీదా సుఖపడతారా?" తన పిచ్చి ఆలోచనలకు తన జుట్టే పీక్కుని గట్టిగా కళ్లు మూసుకున్నాడు గంగాధరం.

మరో పది రోజులకు మళ్లీ విజయలక్ష్మిని పలకరించటానికి వెళ్లి, ఇదే విషయాన్ని అన్యాపదేశంగా ప్రస్తావించాడు.

"మీరు ఎలా తట్టుకుంటారో అని భయపడ్డాను, ఫర్వాలేదు. ధైర్యంగానే ఉన్నారు" అన్నాడు.

విజయలక్ష్మి ఏమీ మాట్లాడలేదు.

"సుశీల లేని నా పరిస్థితికీ, రాఘవరావు లేని మీ పరిస్థితికీ చాలా తేడా ఉందనిపిస్తోంది. మనిషి పోవటం, ఆ దిగులూ అవీ ఇద్దరికీ ఏ తేడా లేకుండా సమానమే అయినప్పటికీ..."

"సమానం కాదులెండి" అంది విజయలక్ష్మి అతని మాటకు అడ్డువస్తూ.

గంగాధరం ఆశ్చర్యంగా చూశాడు.

"మా ఆయన్ని నేను ప్రేమించటానికీ, మీ ఆవిడను మీరు ప్రేమించటానికీ చాలా తేడా ఉంది. మీ ఆవిడ మీకు కావలసిన సుఖాలు, సేవలు అందించింది. మీకు ఆమె లేకపోవడం పెద్ద లోటు. బహుశా ఆ లోటు మీకు అనుక్షణం తెలుస్తూనే ఉందనుకుంటాను. దాంతో బాగా దిగులనిపిస్తుండవచ్చు. కానీ, మా ఆయన నాకేమంత సహకరించ లేదు. ఆయనకు నేను సేవలు చేయడం తప్ప ఆయన నాకేం చేయలేదు. నా ఇష్టాలేమిటో నా శక్తులేమిటో ఆయన ఎన్నడూ కనుక్కోలేదు. ఆయన ఇష్టాల్ని తీర్చుకోటానికీ, ఆయన శక్తులు నిరూపించుకోటానికీ నేను ఆయనకు ఉపయోగ పడ్డాను. ఆఖరికి తిండి విషయంలో కూడా ఆయన ఇష్టాలే చెల్లేవి. ఎందుకలా చేశానంటే- నాకలా అలవాటు చేశారు. చిన్నతనంలోనే పెళ్లయింది. అప్పట్నుంచీ అంతే, అవతల మనిషి ఇబ్బంది పడుతుంటే, ముఖం మాడ్చుకుంటే నాకు బాగుండేది కాదు. అందులో జీవితాంతం కలిసి బతకాల్సిన మనిషి. అందుకని అన్నీ ఆయనకు కావల్సినట్టే చేసేదాన్ని. నా ఇద్దరూ కొడుకులూ ఆయన నోట్లోంచి ఊడిపడ్డారు. వాళ్లని మార్చటం నావల్ల కాలేదు. నామీదే ఆధారపడ్డారు. ముగ్గురు మగవాళ్లూ నా మెడకూ, భుజాలకూ పడి వేలాడుతున్నట్టే ఉండేది. పిల్లలు పెళ్లయి వెళ్లిపోయాక కాస్త విశ్రాంతి దొరికింది. ఈయన పోయాక నాకు జీవితం మిగిలింది. ఇప్పుడు నేను ఏంచేసినా అది నాకోసమే. నన్ను పట్టుకుని వేలాడే ఏ బరువులూ లేవు. నేను ఎట్టైనా తేలికగా నడవగలుగుతున్నాను. ఇదిగో- ఈ సంగీతం మొదలుపెట్టాను."

"ఆడవాళ్లందరూ ఇలాగే అనుకుంటారా?"

గంగాధరానికి తను చచ్చిపోయి సుశీల బతికి ఉంటే తనని గురించి ఏమని చెప్పేదా అని అనుమానం వచ్చింది.

"ఏమో, నాకు తెలియదు. కొందరు తామే బరువుల్లా మగవాళ్లకు వేలాడబడేవాళ్లుంటారేమో. కానీ, చాలా తక్కువనుకుంటాను. ఆడది మోసే బరువులు ఎవరికీ కనిపించవు. ఇంట్లో అందరికీ అన్నీ అమర్చి పెడుతూ చేసే చాకిరి, దానివల్ల అందరికీ దొరికే మానసికమైన శాంతీ- దీనికెవరూ విలువ కట్టలేరు. అందరి ఉద్రేకాలకూ ఆనకట్టలా ఉంటూ తమ తమ ఆవేశాలతో, బాధలతో అందరూ మీదపడటానికి ఒక ఆధారంగా ఉండే ఒక ఆడది చేసే పనీ, ఆ బరువూ మీకు అర్థం కాదు. చాలామంది ఆడవాళ్లకు తామింత చేస్తున్నామని తెలియదు." ఆమె ఆపకుండా మాట్లాడుతోంది.

"ఈవిడిలా ఇంత బాగా మాట్లాడగలదని ఇన్నాళ్లూ తెలియదే" అనుకున్నాడు గంగాధరం.

ఆవిడ టీచరన్న విషయం గుర్తొచ్చింది. "అన్నీ విడమరచి చెప్పటం అలవాటయినట్లుంది" అనుకున్నాడు.

"ఇంతకూ నే చెప్పొచ్చేదేమిటంటే– 'అనాథ' అనే మాట భర్త చనిపోయిన ఆడవాళ్ల విషయంలో నిజం కాదు. నిజమైన అనాథలు భార్య పోయిన మగవాళ్లే" నవ్వింది విజయలక్ష్మి.

'నిజం' అనుకున్నాడు గంగాధరం.

'తన సంగతే చూడరాదూ– రేపీవిడ పిల్లల దగ్గరకు వెళ్లినా వాళ్లకు సాయం చెయ్యగలదు. మనవల్ని పెంచగలదు. తాను బరువన్న స్పృహ వాళ్లకు కలగకుండా బతకగలదు. తనట్లా కాదు. తనో పెద్ద బరువు.'

ఆలోచనలో పడి విజయలక్ష్మి లోపలకు వెళ్లడం చూడలేదు గంగాధరం.

పది నిమిషాల్లో ఆవిడ తిరిగొచ్చేవరకూ ఆలోచనల్లో కొట్టుకుపోతూనే ఉన్నాడు.

విజయలక్ష్మి అతని వాలకం చూసి "ఏమిటీ, నా మాటలు మిమ్మల్ని బాగా కలవర పెట్టినట్లున్నాయి" అంది.

"అబ్బే లేదు. మరి నే వస్తాను" అంటూ లేవబోయాడు.

"ఎక్కడికి వెళ్తారు? హొటల్‌కేగా! ఈ పూటకి మా ఇంట్లో భోజనం చేద్దురుగాని. మీ కోసం కూడా బియ్యం పడేసి వచ్చాను" అంది.

మరో అరగంట కబుర్ల తర్వాత ఇద్దరూ భోజనం చేశారు. విజయలక్ష్మి చేతి వంట తింటుంటే గంగాధరానికి చచ్చిన జిహ్వ బతికొచ్చింది.

సుశీల పోయిన తర్వాత ఇంత మంచి భోజనం చేయలేదు. తృప్తిగా తిన్నాడు.

విజయలక్ష్మికి మరీమరీ ధన్యవాదాలు చెప్పి తన ఇంటికి వెళ్లాడు.

ఇల్లంతా గందరగోళంగా ఉంది.

"ఆ పనిమనిషికి ఎంత చెప్పు ఇల్లంతా చిందరవందరగానే ఉంచుతుంది. ఎక్కడి దుమ్ము అక్కడే ఇల్లు ఇలా ఉంటుంది. సుశీల ఎట్లా వేగిందో ఈ అమ్మాయితో ఎక్కడా చిన్న దుమ్మూ మరకా లేకుండా ఉంచేది ఇల్లు. తనకట్లాంటి వాతావరణం కావాలి. అట్లా అలవాటయింది. కానీ, ఆ వాతావరణం ఏర్పరచుకోవడం చేతకాదు. ఛీ! ఛీ! బతుకు దుర్భరంగా ఉంది. నిద్రమాత్రలు వేసుకోవడం తప్పలేదు గంగాధరానికి.

* * *

నాలుగైదు నెలలు గడిచేసరికి గంగాధరానికీ, విజయలక్ష్మికీ, మధ్య స్నేహం పెరిగింది. వారానికి రెండుసార్లు అక్కడే భోజనం చేస్తున్నాడు. అప్పుడప్పుడూ ఉదయం, సాయంత్రం టిఫిన్లు కూడా సేవిస్తున్నాడు. విజయలక్ష్మి నేర్చుకున్న సంగీతం కాస్తకాస్త ఆనందించ గలు గుతున్నాడు.

"మరింకేం– ఆవిడను పెళ్లాడితే పోలా!"

తనను చూడటానికి వచ్చిన స్నేహితుడు జానకిరాంకు విజయలక్ష్మితో తన స్నేహం గురించి గంగాధరం సంతోషంగా చెబుతుంటే అతనీ మాట అన్నాడు.

"ఛీ– అదేం మాట" అన్నాడుగానీ, గంగాధరానికి అదంత పాడు మాటగా అనిపించలేదు. రానురాను అది మంచి మాటేనేమో, ఒకవేళ చాలా మంచిమాట కూడానేమో అన్న సందేహం కలిగి, క్రమంగా స్థిరపడి నమ్మకం కూడా కుదిరింది.

మరో ఆరు నెలలు గడిచాయి ఆలోచనలతో.

ఈలోపే సుశీల సంవత్సరీకం జరిపారు పిల్లలు వచ్చారు. కూతురు ఇల్లంతా బాగుచేసింది. కొడుకు కావాల్సినవన్నీ కొని తెచ్చాడు. బంధువులు ఆ రోజుకి వచ్చారు. విజయలక్ష్మి తను చేయగలిగిన సహాయాలు చేసింది. గంగాధరం కూతురు విజయలక్ష్మి దగ్గరకొచ్చి–

"నేను వచ్చిన రోజు ఇల్లు వల్లకాడులా ఉంది. ఆ ఇంట్లో మా నాన్నను చూస్తుంటే ఎంత ఏడుపొచ్చిందో చెప్పలేను. మా దగ్గరకు రమ్మంటే రాడు. ఎలా బతుకుతాడో ఏమో" అని కన్నీళ్లు పెట్టుకుంది.

మరో రెండు నెలలకు విజయలక్ష్మి... రాఘవరావు ఏడూరు చేయించింది. ఇద్దరు కొడుకులూ, కోడళ్లూ, మనవల్లు, మనవరాళ్లూ వచ్చారు. కొడుకులూ, కోడళ్లూ ఇంటి పెత్తనం తీసుకుని పనులు చేస్తుంటే విజయలక్ష్మి మనవలతో, మనవరాళ్లతో కాలక్షేపం చేసింది.

ఆ కార్యక్రమం కూడా అయిపోయింది.

పిల్లలు విజయలక్ష్మిని తమ దగ్గరకు రమ్మని గంగాధరం సమక్షంలో మరోసారి బతిమాలారు. గంగాధరాన్ని హితవు చెప్పమని అడిగారు.

"ఆయనేం చెప్తార్రా? ఆయన పిల్లలు ఆయన్ని బతిమాలి భంగపడి వెళ్లిపోయారు" అంది విజయలక్ష్మి నవ్వుతూ.

"ఆయనంటే మగాయన. పైగా ఆఫీసరు. నెలకు పదివేల ఆదాయం. నువ్వు సంపాదించే పదిహేను వందల కోసం ఒక్కదానివీ..." చిన్నకొడుకు ప్రసాద్ మాటలు పూర్తికాకుండానే "ప్రసాదూ" అని విజయలక్ష్మి ఒక్క అరుపు అరిచింది.

"జీతంఎంతైనా నా ఉద్యోగం నాకు గొప్ప. నా ఉద్యోగం నేను వదలను. బతికున్నంత కాలం ఆయన ఇదే పాట పాడిపాడి వెళ్లాడు. ఇప్పుడు మీరు అందుకున్నారా? నేనెక్కడికీ రాను. ఎవరి దగ్గరా ఉండను. నా ఉద్యోగం వదలను. రిటైరయ్యాక ట్యూషన్లు చెప్పుకుంటాను. ఓపికలేని రోజు, నా పనులు నేను చేసుకోలేని రోజు చావనైనా చస్తానుగానీ, ఎవరిచేతా చాకిరీ చేయించుకోను. ఎవరిమీదా ఆధారపడను."

భర్త చచ్చిపోయిన రోజు ఎంత ఏడుపు ఏడిచిందో మళ్లీ అంత ఏడుపు ఏడిచింది ఆమె.

"ఆవిడ మనసు బాగా లేదులెండి" గంగాధరం సర్దిచెప్పబోయాడు.

"మేం కానిమాట ఏమన్నామండీ! కొడుకులమీద ఆధారపడటం పరువు తక్కువా? అంత అఘాయిత్యం మాటలు మాట్లాడటం దేనికి?" నిష్ఠూరంగా మాట్లాడారు ఆమె కొడుకులు.

వాళ్ల బాధ వాళ్లదీ. కానీ, మారుతున్న కాలానికీ, విలువలకీ ప్రత్యేక వ్యక్తుల బాధ పట్టించుకోవలసిన అవసరం ఉండదు. తనను నడిపించే సూత్రాలను పట్టుకొని పరుగెత్తటమే వాటికి తెలుసు. ఆ సూత్రాలేమిటో తెలుసుకున్న మనుషులు శాంతిగా బతకగలుగుతారు. తెలుసుకోలేని వాళ్లు అశాంతి పడక తప్పదు.

విజయలక్ష్మి కొడుకులు ఆమె మీద కోపంతో వెళ్లిపోయారు.

"మీరు మరీ ఎక్కువ రియాక్టయ్యారండీ, పాపం వాళ్లు మాత్రం ఏమన్నారనీ?"

నాలుగు రోజుల తర్వాత మళ్లీ ఆ ప్రస్తావన తీసుకొచ్చాడు గంగాధరం.

"నా ఉద్యోగాన్ని అన్నారండీ. ఆయన నాకంటే పదిరెట్లు ఎక్కువ సంపాదించేవాడు. నిజమే, ఆయన చదివిన చదువు అలాంటిది. ఇప్పుడు నా కొడుకులిద్దరూ నాకంటే ఎక్కువ సంపాదిస్తున్నారు. నిజమేకానీ, నాకు ధైర్యాన్నిచ్చేది నా ఉద్యోగమేనండీ, వాళ్ల ఉద్యోగాలు కాదు. ఆయన కూడా అంతే. ఇంట్లో ఏ చిన్న చికాకు వచ్చినా, బోడి ఉద్యోగం మానెయ్యమనే వాడు. నా ఉద్యోగాన్ని మానకుండా ఉండటానికీ, నా ఉద్యోగాన్ని ఆయన తిట్ల నుంచి రక్షించుకోటానికీ నేనెంత శక్తి ధారపోశానో ఎవరికీ తెలియదు" విజయలక్ష్మి కళ్లు మళ్లీ నిండాయి.

గంగాధరం "అయ్యయ్యో - మీరు మళ్లీ బాధపడుతున్నారు" అంటూ కంగారుపడ్డాడు.

"పైగా, మీరు మగాళ్లు కాబట్టి ఒంటరిగా ఉండగలరు అన్నారు చూశారా; నిజానికి మనిద్దరి జీవితాలు చూస్తే నేనే ధైర్యంగా, నిశ్చింతగా ఉన్నాననిపిస్తోంది"

"నిజం. నేను పడుతున్న నరకం వాళ్లకు తెలియదు. ఎందుకిట్లా బతకాలో తెలియదు. ఇట్లా కాకుండా పిల్లల దగ్గరకెళ్లటం ఇష్టమే లేదు. సుశీల నన్ను చాలా కష్టాల్లో పడేసి వెళ్లింది. పాపం, తనకు తెలిసి ఉండదు. లేకపోతే ఈ కష్టాలు తప్పించుకునే ఉపాయం కూడా తానే చూసిపెట్టి ఉండేది" ఈసారి కన్నీళ్లు పెట్టుకోవడం గంగాధరం వంతయింది.

"మొత్తానికి రాఘవరావు కంటే నేనే నయం. సుశీలను ఎప్పుడూ ఉద్యోగం మానమనలేదు. ఆమె ఉద్యోగాన్ని హేళన చేయలేదు" అనుకున్నాడు గంగాధరం ఆరోజు రాత్రి నిద్రపోబోతూ. అందువల్ల విజయలక్ష్మితో తనకేదో దగ్గరితనం వచ్చినట్లనిపించి కాస్త ఆనందంగా నిద్రపోయాడు.

మరో రెండు నెలలు గడిచిపోయాయి. ఇద్దరిమధ్యా స్నేహమూ పెరిగింది. ఒకరోజు రాత్రి విజయలక్ష్మి పెట్టిన భోజనం తృప్తిగా తిని, వక్కపొడి నములుతూ- "మనం ఇద్దరం ఒంటరిగా ఉంటున్నాం. ఎందుకట్లా ఉండాలి? పెళ్లి చేసుకుని కలసి ఉంటే..." అన్నాడు, తన జీవితంలో అతిపెద్ద సాహస కార్యం చేస్తున్నానని అనుకుంటూనే.

విజయలక్ష్మి ఒకే ఒక్క క్షణం ఆశ్చర్యపోయి, ఆ తర్వాత ఆపకుండా ఐదు నిమిషాలు నవ్వింది.

గంగాధరం ముఖం చెక్కుతీసిన బీట్‌రూట్ దుంప అయింది. నవ్వీనవ్వీ కళ్లనీళ్లు తుడుచుకుంటూ గంగాధరం వంక చూసి అంత నవ్వినందుకు కించిత్తు పశ్చాత్తాపపడింది.

గంగాధరం అక్కడనుంచి లేచి వెళ్లడానికి కూడా శక్తిలేని వాడై అలాగే కూర్చున్నాడు.

విజయలక్ష్మికి జాలేసింది. అతని బాధను తగ్గించాలనుకుంది.

"సారీ, మిమ్మల్ని బాధపెట్టాననుకోకండి. మీ ఆలోచన గురించి నాకు ఎగతాళి లేదు. ఆ మాట మీరు నమ్మితీరాలి. నేను నవ్వింది మీరలా అడిగారని కాదు. మీరన్నారే ఒంటరివాళ్లమని- నేను ఒంటరిదాన్నని అనుకోవటం లేదు. ఒంటరితనం నుంచి బయటపడ్డాననుకుంటున్నాను. అంతెందుకు, ఇంతకుముందు నాకు మీలాంటి స్నేహితులతో మాట్లాడే అవకాశం ఉండేది కాదు. సంగీతంతో పరిచయం చేసుకునే వీలు లేదు. అంతకుముందు నా ఆలోచనల్నీ, అభిరుచుల్నీ దాచేసుకుని ఒంటరిగా బతికానేమోగానీ, ఇప్పుడలా కాదు."

గంగాధరానికి అతనున్న పరిస్థితిలో ఆమె మాటలు సరిగా అర్థం కూడా కాలేదు. ఎలాగో శక్తి తెచ్చుకుని వెళ్లడానికి లేచాడు.

"కూచోండి... కూచోండి. మీ ఐడియా గురించి మాట్లాడదాం" విజయలక్ష్మి కూచోబెట్టింది.

"మీరు కేవలం నన్ను ఆడదానిగా మాత్రమే చూసి పెళ్లి ప్రస్తావన తెచ్చారని అనుకోవడం లేదు.. అది కరెక్టేనా?"

"కరెక్టే- కరెక్టే- నాకసలు ఆ ఉద్దేశమే లేదు.. కేవలం ఒక తోడు..." హడావిడిగా జవాబిచ్చాడు.

"ఆ తోడు మీకెందుకు కావాలో నాకు సరిగ్గా అందుకే అక్కర్లేదు." అర్థంకానట్లు చూశాడు.

"నేను చెప్పానుగదా, ఈ వయసులో నా కోసం నేను బతకాలని ఉందిగానీ, మరెవరికోసమో ఎడ్జెస్టవుతూ బతకాలని లేదు. మీకు సేవలు చేస్తూ బతకాలని అసలు లేదు."

"సేవలు..." గంగాధరం అయోమయంగా చూశాడు.

"సేవలే. మగవాళ్లకు తోడంటే సేవలే అని నా ఉద్దేశం. మీ ఇల్లు చూస్తుంటే మీకు ఏ రకమైన సేవలు కావాలో తెలుస్తూనే ఉంది."

గంగాధరం ఒక పది నిమిషాలు ఆలోచిస్తూ కూచుని, హఠాత్తుగా లేచి వెళ్లిపోయాడు.

ఆ రాత్రంతా గంగాధరానికి నిద్ర పట్టలేదు. ఎంత ఆలోచించినా విజయలక్ష్మి మాటల్లో తప్పు కనిపించలేదు.

'విజయలక్ష్మి తన ఇల్లు చక్కబెట్టి, తనకు వండిపెట్టి, తన మంచి చెడ్డలు చూడాలనిగాక ఎందుకు పెళ్లి చేసుకోవాలనుకున్నాడు? ఎవరైనా ఎందుకు పెళ్లి చేసుకోవాలనుకుంటారు? అందుకేగా- ఆ సేవలు చెయ్యనంది విజయలక్ష్మి. ఏ ఆడదైనా ఎందుకు చెయ్యాలి? తనకు కావలసింది మంచి పనిమనిషా? మంచి తోడా?' తన ఆలోచనా తప్పనిపించదు. విజయలక్ష్మిదీ తప్పనిపించలేదు. తెల్లవారుఝామున ఎప్పుడో నిద్రపోయాడు.

మర్నాడు గంగాధరం వాళ్లింట్లో పనిచేసే రేణుక పదిసార్లు విజయలక్ష్మి వాళ్లింటికి తిరిగి చీపుర్లు, బూజుకర్ర, ఫినాయిలు ఇత్యాది వస్తువులన్నీ పట్టుకెళ్లింది. ఆ రోజు గంగాధరం ఆఫీసుకి వెళ్లలేదు.

సాయంత్రం విజయలక్ష్మి దగ్గరకు వెళ్లకుండా బజారుకు వెళ్లి ఏవేవో కొనుక్కొచ్చాడు.

నాలుగు రోజులు గంగాధరం రాకపోయేసరికి విజయలక్ష్మి ఆశ్చర్యపోయింది. ఐదో రోజు గంగాధరం ఇంటి తలుపు తట్టింది.

లోపలికి వెళ్లి చూస్తే ఇల్లంతా మారిపోయింది. శుభ్రంగా ఏ వస్తువు ఎక్కడుండాలో అక్కడుంది.

గంగాధరం వంట చేసుకుంటున్నాడు. విజయలక్ష్మితో– "ఇవాళ మీ భోజనం మా ఇంట్లో" అని చెప్పేశాడు.

"నా వంట మీకు ఎలా ఉంటుందో, ఎన్ని వంకలు పెడతారో" అంటూనే వడ్డించాడు.

"ఫరవాలేదు బాగుంది" అంటూనే చిన్నచిన్న సలహాలిచ్చింది విజయలక్ష్మి.

ఆ తర్వాతనుంచీ రెండు రోజులు విజయలక్ష్మి ఇంట్లో గంగాధరం భోజనం చేస్తే, రెండు రోజులు గంగాధరం ఇంట్లో విజయలక్ష్మి భోజనం చేసేది.

రెండు రోజులు ఇద్దరూ బయట ఏ హోటల్లోనే తినేసేవారు. ఆదివారం నాడు ఇద్దరూ కలిసి వంట చేసుకుని సరదాగా కాలక్షేపం చేసేవారు.

మరో ఆరు నెలలు ఇలా గడిచిపోయాయి.

గంగాధరం కూతురికి కొడుకు పుట్టాడు. ఆ పిల్లకిదే మొదటి కాన్పు. టెలిగ్రాం చూడగానే గంగాధరం సంబరం సంబరం కాదు. తాతనయ్యానంటూ తెగ మురిసిపోయాడు.

విజయలక్ష్మిని తీసుకొని బజారుకు వెళ్లి, మనవడికి బట్టలూ, బంగారు గొలుసూ ఏవేవో కొన్నాడు. కూతురి దగ్గరకు ప్రయాణం కట్టాడు. కూతురి స్నానమదీ అయ్యేవరకూ అక్కడే ఉండి, మనవడికి తన పేరు పెడతానంటే వద్దంటే వద్దని 'సుశీల్' అని భార్య పేరు పెట్టించాడు. పదిహేను రోజుల సెలవూ ఆనందంగా గడిపేశాడు. ఆ విశేషాలన్నీ ఎప్పుడెప్పుడు విజయలక్ష్మికి చెబుదామా అని ఉంది గంగాధరానికి. రైల్లో అంతా మనవడి గురించి విజయలక్ష్మికి ముఖ్యంగా చెప్పాల్సిన విషయాలు మరిచిపోతానేమోనని మథనపడిపోయి, చివరికి జేబులో డైరీ తీసి నోట్ చేసుకున్నాడు. 'తీరా తను వెళ్లేసరికి విజయలక్ష్మి ఉండదు. స్కూలుకి పోతుంది. సాయంత్రందాకా ఆగాలి. సాయంత్రం సరాసరి వస్తుందో, ఏ పాటకచ్చేరి కన్నా పోతుందో' అనుకుంటూ వచ్చాడు.

విజయలక్ష్మి ఇంటికి తాళం లేదు.

గంగాధరం తన ఇంటికి వెళ్లకుండానే విజయలక్ష్మి ఇంటి తలుపు కొట్టాడు.

విజయలక్ష్మి తలుపుతీసి గంగాధరాన్ని చూసి చేటంత ముఖం చేసుకుంది.

"అదేంటి అలా చిక్కిపోయారు?" అన్నాడు గంగాధరం ఆశ్చర్యపోతూ.

"నన్ను ఒంటరిగా వదిలి వెళ్లారుగా, దిగులుతో చిక్కిపోయాను. నిజం.. మీరెళ్లినప్పటినుంచీ ఒక్కదానికీ ముద్ద దిగడం లేదు. నిద్రా పట్టి చావదు. ఇదేంటి ఇలా చేశారు?"

విజయలక్ష్మి మాటలు అర్థం కావడానికి గంగాధరానికి పూర్తిగా ఐదు నిమిషాలు పట్టింది. ఈ లోపల విజయలక్ష్మి కాఫీ తెచ్చింది. కాఫీ కప్పు తీసుకొని టేబిల్ మీద పెట్టి, ఆమె చేతులు పట్టుకున్నాడు.

"నిజంగా మీరన్న మాటలు నిజమేనా? ఒంటరిగా ఫీలయ్యారా?"

"నిజమే. ఒట్టు" నవ్వింది మనోహరంగా.

గంగాధరానికి సంతోషంతో మతిపోయి, విజయలక్ష్మిని కౌగిలించుకున్నాడు.

❖

ఇండియా టుడే, పక్షపత్రిక, నవంబర్ 21 – 5 డిసెంబర్, 1993